

Томаш Тичињски

СКОРО ПА ЛЕТО, ЈЕСЕН ТЕК ШТО НИЈЕ¹

Био је готово летњи дан: испечен као хлеб и као хлеб добар. На празник Духова сунце је тако жестоко пржило, као да би да потпали и њирот из којег су ницале оградe, чак и оне новијег типа, од бетона који неспретно подражава камен. Па смо кренули у Заборовје,² вођени зацело тим именом које најављује сеновитост. У Хроново³ ћемо, тако смо одлучили, отићи неки други дан, мање сунчан.

Заборовје није иза седам гора и седам мора, него тек на неколико километара одавде, поред реке Шабасувке која подсећа на то да су једном ту живели ти неки други који су прослављали друге благодане.

Кренули смо прекасно, подне је било све више поспано. Очи су се мрштиле на сунцу, али возња је била прихватљива, јер су ивицу пута добро маркирали макови чије се црвенило расипало по већ високој ражи. Једна народна умотворина, која не долази из велеумља него из животног искуства, упозорава: немој заспати у житу које зри, јер ће ти се хлеб од пшеничног брашна толико осладити да се из тог сна можда нећеш ни пробудити. Тако кажу.

После петнаест минута ритуалног усхићавања Шабасувком која се нерватуром свог тока уписује у зеленило, кренули смо даље. Стабла оборена у речницу купила су снопове сена које је пливало, снопове које више није имао ко да вози.

Враћали смо се возећи се стотинак метара узбрдо. На левој страни била је шума, непривлачна, суморна. Здесна је стајао гигантски свињски коров,⁴ иако непроцветао, већ је на зеленим држаљама дизао своје беле мочуге. Они наивни, који подлегну искушењу и уберу га, касније га бацају, брже-боље се ослобађајући те паклене пржуље.

Шума је давала хладовину, али на половини приступне стазе где већ осећаш под ногама подмукло благу низбрдицу, излазиш право на сунце. Срећом, дунуо је ветар, мада је он испред себе терао нешто необично. Тај облак или облаковида маса, модросивкаста, ниско наднета над зеленим класјем, одизала се од земље, разврежала као дим, весник ватре која ће за који минут да прождере осушено поље, да испљуне загореле гуштере, скакавце и птице које се гнезде на земљи.

Застао сам. Добро је што ми је телефон у цепу, имам сигнал за узбуну. Пре него што ћу откуцати слабо упамтљив број (ватрогасци, хитна помоћ или полиција?), сиви облаци су се завртложили и преусмерили ка мени. Није то био дим, мирисало је потпуно другачије него узбуна од избијања пожара.

¹ Избор од три приче из збирке *Неушмељено осећање среће*, „Ниша”, Варшава, 2023. (Прим. њрев.)

² Село у средњоисточној Пољској, некада приватни племићки posed. (Прим. њрев.)

³ Село у јужној Пољској. (Прим. њрев.)

⁴ Лат. *Heracleum sosnowskyi* забележена је врста и у Србији, из средње Европе доспела на ове просторе након великих поплава 2014. Инвазивна, проблематична врста, опасна за биодиверзитет и за људско здравље. (Прим. њрев.)

Знао сам тај мирис, одисао је на детињство, кућу, празничну атмосферу. Али опрез!, све смртоносне клопке миришу на давнашњу срећу и обећавају њен повратак. Па ипак, заиста сам осетио мирис хлеба, тек испеченог, с крцкавом корицом, као онда, у она претпразнична јутра када сам заузимао место у дугачком реду испред бакалнице у Новогородској. Они који нису стали унутра, дреждали су напољу, чекали да се докопају врата у којима су видели спас.

То чекање је помало личило на пребирање крунице, на махиално одбројавање, колико их још има пре тебе, колико ће хлеба купити и хоће ли хлебова достати. Хлеб су уносили директно из пећнице, на дрвеним колицима накрцаним врућим векнама, толико врелим да су пекли прсте онима који их ређају на полице.

Најгоре је било кад си већ на средини, скоро надамак тезге, а онда ти последњу векну неко испред носа узме, па опет мораш да чекаш следећих петнаест минута или пола сата. Опојни, руменобраонкасти мирис испуњавао је целу продавницу и терао црева да крче, толико је био заносан, скоро ошамућујући. Напослетку, као за награду, излазиш напоље, ломиш окрајак с врућом, хрскавом корицом из које варнице мрвице које ти се на том мразу топе у устима. Седмо небо!

* * *

Кроз жито у цвату можеш до неба да се попнеш, упозорава народно предање. Сећам се из детињства идиличног бајословља које дуго нисам разумео, о младима притајеним у том житу, који су се кришом ту волели. И тако су се у том вољењу занели да су исцрпљени заспали у свом заклону, а загушљив хлебни мирис огртао их је у сну, нешто им је обећавао и није давао да се пробуде, и тако су заспивали заувек, тесно уплетених тела, утољени. Тако су их пронашли. У децјој верзији не помиње се да су били голи, откривених споловила.

Та прича ми није давала мира, не сећам се ко ми је на крају објаснио, вероватно неко од старијих дечака који су се тада клиберили и тугољили по међуножју. Не сећам се ни када сам коначно дознао да сам и ја потекао из тог жита и тог мириса, јер је исти такав облак обавио моју бабу, али да ствар буде гора – не с оним којим је требало. Истине за вољу, саветовале су је старе жене, свезнајше, да од тог брашна хлеба нема. И хлеба није било, али је зато на свет дошла моја мајка.

Касније сам ту породичну повест склопио у целину, иако не до краја, нисам све открио. Више сам је дедуковао, склопио од датума, полуречи, прошаптаних, и пре стављене тачке искасапљених речи надамак још једног знака питања. Није, уосталом, искључено да сам их сам конфабулирао, слободно укомпоновао гледајући старе фотографије. А није ни важно.

Важније је то да сам покушавао да представим себи како би било без тог зачећа, бестидног, у ноћи која није ни прва брачна ни предбрачна. Како би било да мајку моје мајке није опио тај хлебни мирис, летња оморина која ошамућује и вуче ка загрејаној земљи? Ко бих био ја да се моја мајка родила у неко друго време и на другом месту, или да касније није срела мог оца него једног другог мушкарца, и где је тог другог срела?

Ко бих био да је кренуло по добру њој и њеној мајци, и њеном брату, и њеној сестри, преминулој само неколико месеци пошто је дошла на свет? Да им је кренуло

по добру на тој исцеђеној земљи коју нису они ожели, јер чак ни тамо, у том сеоцету поред Бјеча⁵ нису знали за мир? И шта би било да су оне тамо остале, а да мој отац, у младости пробисвет, ипак није половином XX века отумарао на тај пољски дивљи запад? Не би онда постао мој отац?

Ко бих тада био ја, и где и када? А можда ме уопште не би ни било?

Сећања су ми неразговорна, јер је сећању тешко ишчупати се из детаља, из речи и касније дописаних пејзажа. Сећам се како је страшна и ризична била та наслућена могућност непостојања: да сам могао и да не постојим. Можда би тада уместо мене био неко други, другачија крв би оптицала телом, и другачији гени би били уписани у мозак, у лимфу, или где су већ они затајани.

Детињаста питања која те, свеједно, не остављају док год си жив. Похрањена у филозофским спекулацијама, уметничким делима, запијена у алкохолном танкирању, неурачунљива, заглушена наркотичким ступором. Потиснута у подсвест.

* * *

Не сећам се када сам открио ту своју причу и када су та питања што их је призвавала, искрснула. А можда сам све то измислио, можда компојем драму услед хипероксије, превелике концентрације кисеоника у мозгу, јер опет педалирам узбрдо, мукотрпно освајам стазу на чијем нас врху, срећом, ипак чека само дуго спуштање и до краја раван пут.

На врху узбрдице ветар се накратко утишао. Шума која нас је доле чекала, обећавала је спасоносну хладовину. Била је као оправдање.

Кренули смо ка њој загрејаним спустом. Пепељаста асфалт стазе дизао се као пихтијаста маглица, левитирао је лелујав, нестваран, као да га обавезују закони поетике а не физике. Ветар је опет дунуо, благо, расхладио је лице и руке, прикрадао се иза крагне, сушио леђа. Ноге су могле да одахну до оне границе где је почињало дрвеће.

Успоравајући, утопили смо се у хладовину која ипак није мирисала ни на дрво ни на зеленило. Мирисала је на камену влагу, бунар или крипту.

(С њољској превела Милица Маркић)

⁵ Град на југоистоку Пољске у којем су живели Доњолужички Срби. (Прим. прев.)